

Suomi-ilmio – Kiina-ilmio – maapallo-ilmio

*Tiivistelmä puheenvuorosta Itä-Suomen (Kuopio)
yliopiston tohtoripromootion kunniatohtoreiden
Studia Generalia -tilaisuudessa ”Ihmiskunnan
keskeiset haasteet” 10.6.2010*

Studia Generalia -tilaisuuden järjestäjien antamana aiheena esitykselle on talouskehitys, jota toivottiin käsiteltävän tulevaisuussuuntautuneesti ja kansainvälistä näkökulmaa painottaen. Tarkastelun lähtökohtana toimiikin tulevaisuudentutkimuksen mukainen ajattelu ja aihetta lähestytään teoreettisen pohdinnan sijasta kansainväliseen liiketoimintaan liittyvin käytännön esimerkein.

Tulevaisuudentutkimuksessa on keskeisellä sijalla ajan kolminaisuus: menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta syntyy yhdessä jatkumo, jonka ymmärtäminen ja huomioon ottaminen kokonaisuutena muodostaa perustan hyvälle päätöksille. Turun Kuninkaallisen Akatemian ensimmäisiin professoreihin kuulunut Michael Wexionius Gyldenstolpe määritteli viisauden jo 370 vuotta sitten näistä lähtökohdista: ”Jotta saisimme viisauden, tarvitsemme kolminkertaisen kyvyn – muistin, jolla tarkastellaan mennyttä, ymmärryksen, jolla tarkastellaan nykyhetkeä ja huolenpidon (nykykielellä ennakoititaidon), jolla tarkastellaan tulevaa”.

Kansainvälisen liiketoiminnan sijoittumiseen liittyvät kysymykset kuvaavat osuvasti talouskehityksen ajassa etenevää piirrettä. Esityksessä tätä kehitystä edustavat Suomi-ilmio, Kiina-ilmio ja maapallo-ilmio, joista kukin sijoittuu omalle kohdalleen aikajanalla. Kiina-ilmio edustaa nykyisyyttä, kehitystä kolmen – neljän viime vuosikymmenen aikana. Suomesta ja yleensä kehittyneistä teollisuusmaista on siirtynyt merkittävästi teollista toimintaa ensin Välimeren maihin, myöhemmin Baltian ja entisen Varsovan liiton maihin ja edelleen Kiinaan, Intiaan ja muihin Kaukoidän maihin. Siirtymisten syynä ovat mm. lähtömaiden korkeat työvoimakustannukset sekä uusiin sijoituspaikkoihin liittyvät edut raaka-aineiden saatavuuden ja hinnan sekä markkinoiden kasvupotentiaalin suhteen.

Harvemmin on kuitenkin tultu ajatelleeksi, että vastaavat tekijät, joiden takia mm. Suomi nykyään menettää tuotannollista toimintaansa muihin maihin, olivat käynnistämässä teollista toimintaa Suomessa 1600-luvulla ruukkeja perustettaessa ja erityisesti 1800-luvulla, kun myöhemmin vahvan jalansijan maassamme saanutta kehruu- ja kutomoteollisuutta syntyi eri puolille Suomea. Niissäkin tapauksissa, joissa raaka-aine tuli kokonaan ulkomailta ja valmis tuotanto meni valtaosaltaan vientiin, investointi Suomeen – useissa tapauksissa ulkomaalaisten toteuttamana – oli perusteltua tarjolla olevan edullisen energian (koskivoima, puuhiili), korkean työmoraalin omaavan työvoiman ja Venäjälle avautuneiden markkinoiden johdosta. Kiina-ilmioon rinnastettava Suomi-ilmio käynnisti tuolloin Suomen teollistumisen.

Kehitys jatkuu ja saa yhä globaalimpia muotoja. Suomalaisyrittäjä voi valmistaa selluloosaa Etelä-Amerikassa halvan ja helposti saatavilla olevan puuraaka-aineen ja edullisen työvoiman johdosta ja

jalostaa sen paperiksi Kiinassa sikäläiseen kasvavaan kysyntään tukeutuen. Suomelle aiemmin niin tärkeä laivanrakennusteollisuus on nykyisin keskittynyt Koreaan (bulkkilaivat) tai läntisen Euroopan öljykaupan keskuksiin (tankkerit). Keskittymistä ovat edistäneet mm. valtioiden subventiot, edulliset työvoimakustannukset ja markkinanäkökohdat. Suomen mahdollisuus tulevaisuudessa perustuu lähinnä erityisosaamiseen (loistoristeilijät, jäänmurtaajat yms.). Myös teknologiateollisuus, esim. elektroniikkateollisuus ja matkapuhelinten valmistus, etsii jatkuvasti ulkomaisia sijoittumiskohteita.

Kuten ministeri Christoffer Taxell v. 1995 (tuolloisena Partekin konsernijohtajana ja ex-opetusministerinä) totesi, Suomen mahdollisuudet saada kansainvälisiä suuryrityksiä maahan eivät voi perustua tarjolla oleviin edullisiin raaka-aine tai energiavarantoihin, riittävään ja edulliseen työvoimaan tai lähellä oleviin merkittäviin ja kasvaviin markkinoihin, koska nämä edellytykset eivät Suomen kohdalla yksinkertaisesti toteudu. Sen sijaan tekijät, joiden varaan pienen maan yritykset voivat menestyksellisen toimintansa rakentaa, ovat koulutukseen ja tutkimukseen perustuva laaja-alainen ja riittävän syvä osaaminen. Osaamisen koko ketju, lähtien koulutukseen ja tutkimukseen perustuvasta osaamisen kehittämisestä ja päätyen innovaatioiden hyödyntämiseen ja levittämiseen, johtavat kansakunnan niin aineellisen kuin henkisenkin hyvinvoinnin kehittämiseen. Jo nykyisyydessä, mutta yhä voimallisemmin tulevaisuudessa, yliopistot ovat keskeinen osa koko tätä ketjua.

Esityksessä tarkastellaan lopuksi lyhyesti meneillään olevaa lamaa ja sen saamia uusia globaaleja kasvoja. Siinä missä 1990-luvun lama oli pääosin sääntelyn ja rahamarkkinoiden nopeasta vapautumisesta johtunutta kotimaista alkuperää, nykyisellä lamalla on terveydenhuoltosektorilta tutun pandemian tunnusmerkit. Se on syntynyt muualla (USA asuntoluotot ja pankkikriisi), se leviää nopeasti ja globaalisti, sillä on tuhoisat seuraukset, se omaa useita eri "viruskantoja" (USA:n pankkikriisi, Kreikan kaltaiset ylivelkaiset kansantaloudet) ja kun kaikki eivät noudata riittävää "käsihygieniää" (Kreikan ym. lipsuminen sovituista pelisäännöistä), tauti muodostuu lopulta pandemiaksi. Laman malliksi sopii matemaattinen kaaos-prosessi, joka – vaikka onkin luonteeltaan deterministinen – on käyttäytymiseltään täysin ennakoimaton. Se on myös äärimmäisen herkkä tiettyjen lähtöarvojen pienillekin muutoksille. Kaikki muistamme maanantaiaamun 10.5. tasan kuukausi sitten, jolloin markkinat odottivat edellisen päivän ja yön aikana Kreikan tukipakettia rakentaneiden EU-maiden rahaministerien työn tulosta. Vähänkin toisenlainen tulos neuvotteluista olisi johtanut Euroopan kokonaan toisenlaiselle uralle kuin mitä nyt tapahtui. Pandemian eteneminen on tällä erää pysäytetty, mutta piilevänä se on jatkuvasti olemassa.